

Banyár József

Valóban a fiskalizáció oldaná meg a nyugdíjrendszer problémáit?

ÖSSZEFOGLALÓ: A társadalombiztosítás, illetve annak alrendszerei, a nyugdíj- és egészségbiztosítás finanszírozása szorosan összefügg azzal, hogy a rendszer kinek milyen szolgáltatást nyújt, bár a két alrendszer ebből a szempontból eltérően viselkedik. Az egészségügy finanszírozása esetében – a benne lévő nagyon jelentős újraelosztási elem miatt – szinte szabadon lehet választani a járulékalapú és az állami finanszírozás között, kisebb különbségek azonban itt is adódnak. A nyugdíjnál ugyanakkor egy állami finanszírozáskor csak és kizárólag állampolgári alapú, egyenlő nagyságú, kismértékű alapnyugdíj képzelhető el. A maihoz hasonló differenciált munkanyugdíjhoz szükség van a mai járulékalapú finanszírozásra, ami nem jelenti azt, hogy nem lehet szükség jelentős reformra a mostani rendszerhez képest. A cikk közvetlenül kapcsolódik Árva László és Mádi László tavalyi tanulmányához, ahol a társadalombiztosításnál általában javasolják az áttérést a járulék alapú finanszírozásról a közvetlen állami finanszírozásra, miközben nem beszélnek arról, hogy emiatt megváltozna a mostani nyugdíjrendszer. Cikkemben azt kívántam rögzíteni, hogy a nyugdíjnál ilyen jelentős finanszírozási változás a teljes nyugdíjrendszer radikális megváltozását hozná magával, ami nem biztos, hogy kívánatos.

KULCSSZAVAK: nyugdíjreform, fiskalizáció, alapnyugdíj

JEL-KÓDOK: H51, H55, H75

A társadalombiztosítás ellátásainak költségeit hagyományosan az aktív munkavállalók bérére terhelik, egy általános, bérarányos járulék formájában. Ennek a megoldásnak a filozófiája némileg különbözik a két nagy társadalombiztosítási alrendszer, az egészségügyi és a nyugdíj között.

A TB ALRENDSZEREINEK FINANSZÍROZÁSA MÖGÖTTI FILOZÓFIA

Az egészségügy finanszírozása esetén a költségek – aktívakra történő – bérarányos áthárítása mögött két elv húzódik meg.

❶ **A SZOLIDARITÁSI ELV**, miszerint ahhoz képest, hogy mindenki az átlagbérenek megfelelő járulékot (egyfajta „fejpénzt”) fizetne egész életében (ami nagyjából megfelelne az egyenlő ellátásért egyenlő díjat elvnek), figyelembe veszik a teherviselő képességet is, és így a magasabb jövedelműek részben az alacsonyabb jövedelműek ellátását finanszírozzák.

❷ **A FINANSZÍROZÁS ÉLETCIKLUSHOZ IGAZODÓ KISIMÍTÁSÁNAK ELVE:** ami szerint csak aktív korunkban, akkor viszont egyenletesen fizetjük a járulékot, de ez szinte sohasem felel meg az aktuális igénybevételnek. Fiatal korunkban sokkal többet fizetünk, mint amennyit aktuálisan (és persze átlagosan) fogyasztunk, idős korunkban pedig ennek fordítottja történik,

Levelezési e-cím: banyarj@gmail.com

de elvileg átlagosan, az életpálya egésze során (átlagban) rendben van a fizetett járulékok és a kapott szolgáltatás várható értékeinek az egyensúlya. (Egy kis korrekcióként érdemes megjegyezni, hogy az első elv szerinti megoldás – vagyis az aktuális béarányos finanszírozás – részben a második elv teljesülését szolgálja, ha feltételezzük, hogy az életpályánk során fokozatosan emelkedik a jövedelmünk.)

Mivel a bérek nagyon jelentősen szórnak, ezért talán nem túlzás azt megállapítani, hogy az egészségügyet főleg a szolidaritási elv alapján beszédett járulékrészből finanszírozzák.

A nyugdíjrendszer nálunk (és a világ legtöbb más helyén) legfontosabb részrendszerének [a Világbank nyomán ezt leginkább I. pillérnek nevezik – lásd World Bank (1994)] finanszírozási filozófiája ehhez képest némileg más, vagy legalábbis máshol vannak benne a súlypontok. Eszerint aktív korunkban lemondunk bérünk egy részéről a mindenkori idősök javára, s emiatt cserébe, amikor idősök leszünk, az akkori aktívak által az idősöknek felajánlott aktuális járuléktömegből olyan arányú járadékot kapunk, ahogy a mi korábbi járulékkunk aránylott az összes befizetett járulékhhoz [„generációk közti társadalmi szerződés” *Samuelson* (1958)]. Ez az ismertetett két elv közül alapvetően a második elvnek, az életciklus finanszírozása kisimításának felel meg, bár a nyugdíjrendszerbe is szoktak – kisebb mértékben – szolidaritásos elemeket is belevenni.

Némileg bonyolítja a felvázolt filozófiát, hogy a járulékokat formálisan meg szokták bontani a munkavállaló bérét közvetlenül és közvetve terhelő járulékrészre. Ez utóbbit formálisan a munkáltató fizeti be a bére után, az nem számít bele a munkavállaló bruttó bérébe. Ugyanakkor nagyon általános szempontból vehetjük úgy, hogy ez a megbontás önkényes, az összes járulékok számít, akár teljes egészében a munkavállaló vagy a munkáltató fizetné is azt.

Érdemes még megemlíteni, hogy mind az egészségügy, mind a nyugdíjrendszer finanszí-

rozása során megvalósulhat – sőt egyre inkább meg is valósul – az, hogy egy generációnál végső soron nem teljesül a második elv abban az értelemben, hogy a generáció által összesen befizetett (valorizált) járulékok és járadékok (egészségügyi ellátások) egymással nem egyeznek meg. A hiányt vagy a többletet más generációk finanszírozzák, illetve kapják. Ez az eredeti filozófia szerint nem probléma, nem is igazán szokták számba venni, ugyanakkor a mai bajoknak valahol itt van a gyökere.

A TB-FINANSZÍROZÁS VÁLSÁGA

A társadalombiztosítás mai, röviden vázolt finanszírozási modellje a legtöbb olyan országban, ahol ilyen létezik, válságban van. Ennek fő oka, hogy ezt annak idején homályos, illetve rossz elvekre alapozták (alapvetően a „generációk közti társadalmi szerződés” illetően kialakítása kérdőjelezhető meg), illetve a kialakításkor teljesülő, viszont explicite számításba nem vett külső körülményekre építették. A legfontosabb ilyen külső körülmény, hogy a népesség bővül, mindig van elég fiatal aktív, aki eltartja a növekvő számú, de arányaiban még mindig csekély létszámú idős réteget, illetve fizeti egészségügyi ellátásukat is. Ez az implicit feltételezés mélyen beleépült a finanszírozási modellbe, és semmi baj nem volt vele addig, amíg az aktívak száma dinamikusan növekedett. Mára azonban megváltozott a helyzet, és ez régóta így van már, s nincs is különösebb kilátás arra, hogy visszatérnének a rendszer kialakításakor fennállt viszonyok, ezért valamit tenni kell. Az egyik lehetőség, hogy újra átgondoljuk a finanszírozás filozófiáját, a másik pedig, hogy ad hoc megoldásokkal próbáljuk kezelni a nagy problémahalmazból azt a részproblémát, ami épp a legnagyobbak tűnik vagy amit valaki valamért éppem kiemelt abból. Úgy gondolom, hogy a vizsgált cikk ez utóbbi utat járja, véleményem szerint azonban az első lenne a helyes.

MÁDIÉK TANULMÁNYÁRÓL

Gondolatmenetem inspirálója az e lap hasábjain tavaly megjelent Mádi-Árva cikk volt [Mádi-Árva (2016), illetve: <http://www.penzugyiszemle.hu/penzugyi-szemle-folyoirat-aktualis-szam/a-tarsadalombiztositas-finanszirozasi-reformja>], amely a társadalombiztosítás – benne a nyugdíj- és egészségbiztosítási rendszer – reformjának fő irányaként az általuk „fiskalizációnak” nevezett megoldást javasolta. Ezen azt értik, hogy hagyjuk abba ezen társadalombiztosítási alrendszerek munkabérre rakódó járulékokon keresztüli finanszírozását, mert az drágítja a munkaerőt, s ezzel alacsonyan tartja a foglalkoztatást. Helyette a finanszírozást az általános adóbevételekből javasolják megoldani. Ha elemezzük a tanulmányt, akkor azt tapasztaljuk, hogy abban nagyon sok kérdés, téma felvetődik, de az is nagyon tanulságos, hogy mi nem. Két ilyen hiányzó – szerintem döntő fontosságú – témát kiemelek.

A szerzők nem foglalkoznak a társadalombiztosítás finanszírozásának filozófiájával – azal, amivel jómagam ezt az egész írást kezdtem.

Egyáltalán nem foglalkoznak azzal, hogy mi a nyugdíj- és egészségügyi ellátás kívánatos szintje – ami persze szorosan összefügg az előző témával!

Bár a szerzők nem foglalkoznak azzal, hogy a fiskalizált társadalombiztosítás miben különbözne a maitól, feltételezhetően úgy gondolják, az más vonatkozásban nem változna. Érveik szerint a finanszírozás formája nagyon erősen befolyásolja, hogy egyáltalán milyen lehet a társadalombiztosítás szolgáltatási struktúrája, szintje, és arra kinek van jogosultsága. Kezdjük az ellátás szintjével!

Miért fontos az ellátási szint megállapítása?

Mind a nyugdíjak, mind az egészségügyi ellátás szintje – mondjuk a mai Magyarországon, de igazából bármilyen államilag fenntartott ilyen

rendszerben – lehetne teljesen más is, mint amit momentán tapasztalunk. Ha azt kérdezik, miért pont annyi a nyugdíj jelenleg, amennyi, akkor arra többé-kevésbé azt válaszolhatjuk: mert ez a járulékszint ezt engedi meg, vagy más oldalról: azzal, hogy valaki ennyi járulékot fizetett, ezt a nyugdíjszintet szolgálta meg. Ez abból adódik, hogy a nyugdíjrendszer imént vázolt filozófiája szerint a járulék kettős természetű [lásd Borló I. (2016), aki ezt erősen hangsúlyozza]: aktuálisan finanszírozza a nyugdíjakat, s egyben jogosultságot is teremt. Vagyis ezzel a filozófiával elvileg objektívan (szubjektíven a nyugdíj nyilván alacsony, amint ezt általában hallani szoktuk) el lehet dönteni azt a kérdést, hogy a nyugdíjak valójában alacsonyak, vagy magasak. Ha az egészségügyi ellátás szintjét kérdezzük, akkor már nehezebb dolgunk van, az imént vázolt filozófia nem ad olyan jó tájékozódási pontot nekünk, mint a nyugdíj esetében. Ez amiatt van, mert míg a nyugdíjnál a szolidaritási elem másodlagos, addig az egészségügy finanszírozási filozófiájában döntő jelentőségű. Magyarán az lehetne teljesen más szolgáltatási szintű is.

Azzal, hogy a szerzők csak a finanszírozás forrásával foglalkoztak, homályban hagyták azt, hogy a jövőben a megreformált, „fiskalizált” finanszírozással mekkora nyugdíjat, illetve egészségügyi ellátást is finanszíroznának? A (nemzetközi) gyakorlat azonban ezt valójában már rég eldöntötte, és a megoldás teljesen logikus is: a fiskalizált nyugdíjfinanszírozáshoz a mindenki számára egységes szintű, viszonylag alacsony mértékű, állampolgári jogon járó alapnyugdíj tartozik, és nem is tarthat más. Nem véletlen, hogy az általuk idézett *Augusztinovicznál* az alapnyugdíj kapcsán jött fel a közvetlen költségvetési finanszírozás gondolata. Ezt a szerzők észlelik, de nem veszik észre a jelentőségét, végjegyzetben ehhez egyszerűen hozzáteszik, hogy ők nem foglalkoznak az alapnyugdíjjal.

Miért logikus, hogy egységes szintű, ala-

csony mértékű és állampolgári jogon járó legyen az általános költségvetési forrásból finanszírozott („fiskalizált”) nyugdíj (az ezen tulajdonságokkal együttesen jellemezhető nyugdíjat hívják alapnyugdíjnak!)? Mert ha azt az általános adókból finanszírozzák, akkor nincs semmi kritérium arra, hogy valakit ki lehessen zárni belőle, vagyis állampolgári jogúnak kell lennie. Ez a mai helyzethez képest az ellátásra jogosultak számának jelentős kiterjesztését jelentené, hiszen ma a járulékot nem fizetők vagy nem elég soká fizetők ki vannak zárva a nyugdíjból. Valamilyen adót azonban mindenki fizet, ha mást nem, forgalmi adót a kannás bor után. Emiatt fiskalizált finanszírozású nyugdíj esetén nem lenne semmi kritérium, ami szerint differenciálni lehetne a nyugdíjakat. A differenciálás alapja persze lehetne, mondjuk, a személyi jövedelemadó szintje, de ha – ahogy a szerzők is javasolják – karbonadóból finanszírozzák a nyugdíjakat, akkor irreleváns, hogy ki mennyi személyi jövedelemadót fizet. Egy politikai csatározást a kérdésben nem élne túl az e szerint differenciált szintű nyugdíj, az egyetlen logikailag stabil megoldás az egységes nyugdíjszint – amit a nemzetközi gyakorlat is jól mutat.

Viszont az egységes nyugdíjszint nem lehet magas két okból sem. Egyrészt magas szintű egységes nyugdíjat nem bírna ki a költségvetés, másrészt azt is könnyű megtorpedózni, hogy széles rétegek aktív korú jövedelmüknél magasabb szintű nyugdíjat kapjanak közpénzből. További kiegészítés: a fiskalizált nyugdíjrendszerrel nyugodtan el lehet felejteni olyan egyéb rugalmassági megoldásokat, mint például a különböző nyugdíjba vonulási korok (bár ezt – legalábbis a korai nyugdíjazást – igazából nyugodtan el lehetne felejteni másfajta állami nyugdíjrendszerben is!).

Arra jutunk, hogy a nyugdíjrendszer fiskalizációjának célként való kitűzése valójában – burkoltan – megegyezik az alapnyugdíjra való áttéréssel, pontosabban azzal a (angol-

szász országokban gyakori) rendszerrel, ahol az állami nyugdíj kizárólag az alapnyugdíjat jelenti.

Természetesen az angolszász modell – ahol az állam csak alapnyugdíjat nyújt, s az ezen felüli nyugdíjrészt részben a munkáltató állja, részben a munkavállaló előtakarékoságán alapul – egy lehetséges és jó nyugdíjmodell, amire való áttérést érdemes felvetni. Fő előnye, hogy GDP-arányosan sokkal kevesebb közpénzbe kerül, mint a mai – ehhez képest – „munkanyugdíjnak” nevezhető rendszer, illetve a GDP sokkal kisebb részét vonja be az állami nyugdíjrendszerbe. Az erre való áttérés azonban problémás és hosszú folyamat eredménye, lehetséges, hogy politikai megfontolásokból ezt az áttérést célszerű a fiskalizációval kezdeni. (Szakmailag biztosan nem ez a helyzet, de a nyugdíj csak kis részben szakma, nagyobb részben politika.)

Némileg más a helyzet az állami egészségügy finanszírozásával, s ennek oka a vázolt filozófiai különbség. Ha a járulék nagy része ugyanis szolidaritási funkciójú, akkor az egyén által fizetett járuléknak és a kapott egészségügyi ellátás szintjének már eleve nincs sok köze egymáshoz. Emiatt az egészségügy finanszírozását elvileg nyugodtan meg lehet oldani más formában is. Ennyiben feltétlenül egyetértek a szerzőkkel, akik azt javasolják, hogy a fiskalizációt az egészségüggyel kell kezdeni. Úgy gondolom, az egészségügy járulékok általi finanszírozása „filozófiailag” nincs úgy megalapozva, mint a nyugdíjrendszeré, itt tág tér nyílik a változtatásra – akár egy NHS stílusú fiskalizációra is. Érdemes ugyanakkor megemlíteni, hogy az egészségügy finanszírozásának fiskalizációja a gyakorlatban az ellátás kiterjesztését jelentené azokra a rétegekre, akik jelenleg nem fizetnek járulékot. Egy általános adókból finanszírozott egészségügynél ugyanis – ugyanúgy, mint az alapnyugdíjnál – nincs semmifajta kritérium, hogy annak szolgáltatásából bárkit is ki lehessen zárni.

Utólag visszatekintve: az, hogy – a finanszírozási filozófia különbsége ellenére – az egészségügyet bérarányos járulékokból finanszírozzák, valószínűleg inkább a nyugdíj finanszírozásából levont valamikori analógia alapján történt, amit a valamikori közös intézményi irányítás követelt meg, illetve tett racionálissá. Ugyanakkor az egészségügy szolgáltatásai közül a „lakossági” ellátások – vagyis amit közvetlenül az egyes emberek kapnak pénzben, s aminek mértéke ráadásul még függ is a bérüktől. – mint a táppénz vagy rokkantsági járadék, szorosan kötődik a bérhez. Emiatt elképzelhető az egészségügy egyes alrendszerének különböző logikájú finanszírozása, vagyis a bérarányos járulékok – a maihoz képest kisebb hatósugárral – indokolható lenne. A nagyobb rész – elsősorban az intézményfinanszírozás – esetében a bérarányos járulékok egyáltalán nem magától értetődő.

Miért fontos a filozófia?

Már érintettük a filozófia kérdését az ellátás szintje kapcsán, de most lépünk vissza egy kicsit, s tegyük fel, hogy bevezetünk egy olyan nyugdíjrendszert, amit a szerzők sugallnak (bár valójában nem fejtenek ki). Eszerint a nyugdíj változatlanul differenciált, nagyjából a szintje is hasonló a maihoz, de teljes egészében más költségvetési forrásokból történik a finanszírozása, nem bérarányos elvonásokból.

Egy ilyen rendszerrel kapcsolatosan egy dolog a biztos: nem lesz tartós, és biztosan nem fogja újratermelni önmagát. Mivel az ellátás szintje itt szemmel láthatólag – a finanszírozási forráshoz képest – önkényesen lesz meghatározva, ezért kétfajta politikai nyomásnak lesz majd állandóan kitéve: azok a csoportok, akik másokhoz képest kevesebb nyugdíjat kapnak „bizonyítani” fogják, hogy nekik is legalább ugyanannyi jár, mint a kedvezőbb helyzetűeknek. Ez sikerül is nekik, hiszen az ellátási szintek önkényesen lettek megállapítva, miért

ne lehetne az önkényes szint máshogyan önkényes. A fiskális kormányzat pedig állandóan lefele fogja nyomni a költségvetésre most már egyre nagyobb közvetlen terhet jelentő nyugdíjak szintjét. Emiatt az ellátási szint is, a differenciálás is hektikusan, a politikai ciklusok függvényében fog változni, nem lesz a rendszerben sem beépített fék, sem garancia. Emiatt a résztvevők biztosan még elégedetlenebbek lesznek vele, mint ma, miközben még kevésbé érzik úgy, hogy valamit tehetnek a nyugdíjukért, – azon kívül, hogy igényüknek megpróbálnak „hangot adni” – vagyis még a mostaninál is kevésbé érzik majd azt a sajátjuknak.

A fiskalizáció – vagyis a „nagy kalap” – szubjektíve az egyéneknek azt üzeni, hogy a nyugdíjuknak nincs objektív mértéke, vagyis azt semmi nem védi, az bármikor csökkenhet. Emiatt a célszerű egyéni stratégia a dezertálás, vagyis egy ilyen rendszerben nem is érdemes részt venni!

Nem véletlen, hogy a javaslatot makroközgazdászok, kizárólag makroszempontról fogalmazták meg, az ő körükben gyakori az ilyen csóválás. Egy példa: a szerzők által sokszor idézett – és egyébként kiváló – Augusztinovics Mária szintén makroszemléletű közgazdász volt, aki egyszer megállapította (Augusztinovics, 2005), hogy makroszempontról semmi gond nincs a magyar nyugdíjrendszerrel, hiszen nőtt (és tovább növekszik) ugyan az idősek száma, de ezzel párhuzamosan radikálisan csökkent a gyerekeké, vagyis az aktívoknak most nagyjából ugyanannyi inaktívat kell eltartani, mint korábban. Az nyilván mellékes kérdés, hogy a gyerekeinknek önként engedjük át jövedelmünk jelentős hányadát, az idősek számára azonban kvázi az államnak kell „kicsavarnia” azt a „kezünkéből”.

Abból, hogy a szerzők nem foglalkoznak a nyugdíj finanszírozásának filozófiájával, azt tisztán technikai kérdésként kezelik, következésképp, hogy „reformlistájuk” is formális, a lehetséges teendők technikai listája. Valójá-

ban azonban ezeket a lehetséges részlépéseket nem lehet tetszőlegesen egymáshoz illeszteni, kell egy filozófia, amivel legitimálni is kell a rendszert, hogy választási ciklusokon keresztül többé-kevésbé változatlanul fenn lehessen azt tartani, s ami valamiféle garanciákat ad az érintetteknek, hogy higgyenek benne, s ne a dezertálásra játszanak!

A fiskalizáció szerzők által előadott koncepciójába (amit én főleg a nyugdíjrendszer tekintetében látok problémásnak) a saját logikájuk alapján is bele lehet kötni. Első körben ugyanis a fiskalizáció nem megtakarítást jelent – aminek a nevében azt meghirdették –, hanem plusz kiadást és kevesebb bevételt. Kevesebb bevételt, hiszen lemondtak a járulékról, több kiadást, hiszen ezzel feladták azt a lehetőséget, hogy akár a nyugdíj, akár az egészségügyi ellátásoknak egyáltalán belépési feltételt szabjanak.

Ráadásul, ha valamit egy olyan adóra építünk, amihez az adott dolognak semmi köze, akkor az biztos, hogy rövid távú megoldás lesz, hosszú távon ugyanis állandóan változtatni kell a finanszírozási forrást. Például – csak azért, mert a szerzők ezt említették – a karbonadó a nyugdíjfinanszírozásra nem alkalmas, hiszen annak pont az a lényege, hogy az érintetteket ösztönözze a kisebb kibocsátásra, vagyis az várhatóan önmagát szünteti meg (a szennyezéssel együtt), és ez is a célja! A nyugdíj finanszírozása viszont tartós probléma. Ráadásul az olyasfajta adókat, mint a karbonadó „illik” arra fordítani, ami ellen beszédtek azt, – vagyis a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére – ezt előbb-utóbb politikai hangok fogják követelni.

FISKALIZÁCIÓ, VAGY VALAMI MÁS? – EGY LEHETSÉGES ALTERNATÍVA

Az eddig kifejtettek alapján úgy látom, hogy a fiskalizáció az egészségügy finanszírozása tekintetében megfontolható irány. Nem vélet-

len, hogy a szerzők a témát először az egészségügy tekintetében gondolták tovább (Árva – Giday – Mádi, 2017). Azért ott is vannak elgondolkodtató dolgok: ilyen, hogy a fiskalizált egészségügy mintapéldája, az Egyesült Királyság NHS-e, egyre nagyobb gondokkal küzd, így egyre nehezebb mintaként beállítani azt. A másik, amit már említettem: első körben a fiskalizált egészségügy ugyan eltüntetné a bérjárulék egy részét, de nem hozna kiadáscsökkentést, hanem növekedést, a jogosultságok kiterjesztésével. „Filozófiai” érv ugyanakkor az egészségügy fiskalizációja mellett – s ebben a szerzőknek igazuk van –, hogy Magyarországon nagy a költségvetés szerepe annak finanszírozásában már ma. Emiatt az ma sem nem tiszta pénzügyi alrendszerként működik, tehát most sem felel meg saját működési filozófiájának, ami így, „filozófiailag” is utat nyit a fiskalizáció felé, annak felvetése emiatt teljesen jogos, és már várható is volt.

Úgy gondolom azonban, hogy ez az irány a nyugdíjrendszer tekintetében nem a jó irány (ezért is emeltem ki cikkem címében a „nyugdíjat”), hiszen a részleges fiskalizáció (vagyis, hogy nem minden nyugdíjkiadás alapja a bérjárulék) ott már most is gondokat okoz. Azal, hogy a nyugdíjrendszer nem ragaszkodik a saját finanszírozási filozófiájához, az érintetteknek azt az üzenetet küldi, hogy növeljék a nyugdíjigényüket, hiszen az nem függ a saját hozzájárulásuktól. Ez azt jelenti, hogy ez a rendszer a nyugdíjasok fogyasztási referenciapontját rosszul, túl magasán „lövi be”. Igaz, a nyugdíjrendszernek nehéz a saját – Samuelson által adott – filozófiájához tartania magát, hiszen az alapvetően hibás! [Ebbe itt részletesen nem megyek bele – lásd Banyár (2014)]

A szerzők úgy vezetik fel a témát, hogy magas a járulék. Ugyanakkor tudjuk, hogy nem általában a járulék magas, hanem az általános költségvetési elvonás! Ezt a problémát nem lehet úgy megoldani, hogy kiragadunk egy tételt, s azt átcímkezzük. Ha ez megtörté-

nik, akkor azonnal más tételt fognak támadni – mindig azt, ahol a leggyengébbnek érzik a pozíciókat.

Természetesen részizagság lehet a terhek átstrukturálásában, de filozófia kell hozzá – és lehet is találni ilyet – például az egészségügy nagy részének fiskalizációja indokolható, a nyugdíjé nem igazán.

Ugyanakkor a fiskalizációval óvatosan bánék, én pont az ellenkező irányt gondolnám helyesnek: minden nagyobb költségvetési célnak meg kellene találni a saját finanszírozási forrását, ami tükrözi annak a filozófiáját. Én a magam részéről az egyes elvonásokat abból a célból kiindulva tervezném meg, amit finanszírozni gondolnak belőle. Teszem ezt annak ellenére, hogy tudom, a „címkezés”, a „pántlikázás” szidásának nagy hagyománya van a magyar makroöngazdászok körében! Ha ezt az elvet követjük, akkor azt lehet mondani, hogy arra már most is jó példa a nyugdíj finanszírozása, hiszen itt a beralapú elvonás teljesen jogos és helyes, hiszen a nyugdíj olyasmi, mint maga a bér, előzménye a bérlistán tartás volt nyugdíjba vonulás után. Ezt úgy is felfoghatjuk, mint az életpálya jövedelemelosztását az életpálya során. A probléma az, hogy Magyarország nem a magas járulék miatt versenyképtelen, hanem azért magas a járulék, mert elöregedünk, s nem hagyjuk az öregeket éhen halni. Ezt nem tudjuk a fiskalizációval megváltoztatni, ha azt akarnánk, akkor csak büvészkednénk. Ehhez a nyugdíjrendszerhez érdemben kell hozzányúlni.

Egyetértek viszont a szerzőkkel abban, hogy a nyugdíjrendszer finanszírozása tekintetében sok a teendő. A feladat azonban az, hogy találjunk a mostani rossz helyett egy teljesen más filozófiát, ami átstrukturálja a terheket, s biztosítja a rendszer hosszú távú legitimációját és fenntarthatóságát. A szerzők pozitívan idézik a *Botos* házaspár gyermekszámhoz kötött nyugdíjkoncepcióját, mint ami segítene növelni a gyermekszámot, s ami így segítene megoldani a nyugdíjak finanszírozását.

Én magam úgy gondolom, hogy az új nyugdíjfilozófia alapja a járulékfizetők újratermelése kell, hogy legyen, s egy hosszabb távon fenntartható nyugdíjrendszer sok részlemében olyan, mint amit Botosék vizionálnak. Ugyanakkor az ő filozófiájukat – miszerint a nyugdíjrendszert használjuk fel a gyermekszületés ösztönzésére – elhibázottnak tartom. Helyette a nemzedékek közötti elszámolás szükségletére vezetném vissza a nyugdíjrendszert, vagyis a fiatalok – felnevelésük költségeinek visszafizetésével – biztosítják szülőik generációjának (illetve ebből kizárólag azoknak, akik a felnevelésükben részt vettek) nyugdíját, de ezért nekik nem jár semmi, ezzel csak visszafizetik az aktív életükig felhalmozott adósságukat. Ha nyugdíjat akarnak, akkor két dolgot tehetnek: jövedelmük egy részét járulékfizetők termelésébe fektetik (vagyis gyermeket nevelnek) vagy felhalmozzák azt későbbi fogyasztásra, esetleg kombinálják a kettőt. Egy ilyen nyugdíjrendszer rugalmasan alkalmazkodik a társadalmi preferenciákhoz: ha kevés gyerek lesz, akkor kevés lesz az állami nyugdíj is, de azoknak, akik gyereket neveltek, ez elegendő. Akik pedig a gyermektelenséget választják, azok a saját megtakarításaikra hagyatkozzanak, hiszen számukra a társadalomnak nincs mit nyugdíjként „visszaadni”, az annak idején fizetett járulékuikkal ők „tartoztak” a felnevelésükért. Ez a rendszer, ez a filozófia választ ad arra, hogy miért annyira a nyugdíj, amennyi és nem más, miért azok kapják, akik kapják. Természetesen sok a részletkérdés, de azokat a jól megállapított alapvető premisszákból szépen meg lehet válaszolni. Egy ilyen rendszer valószínűleg – a maihoz képest – sokkal jobban ösztönöz a gyermeknevelésre, de nem ez az ösztönzés a lényege, az csak egy járulékos pozitív hatása. Az alap – a rossz, épp a szemünk előtt becsődölő samuelsoni filozófia helyett – a nemzedékek közti korrekt elszámolás! [Javaslatom ennél részletesebb – de még mindig nem részletes – kifejtését tartalmazza a Banyár (2014) és (2016)].

ÖSSZEFOGLALÁS

Tehát úgy ítélem meg, hogy a társadalombiztosítás finanszírozása és a társadalombiztosítás által nyújtott szolgáltatások mértéke és a jogosultságok szorosan összefüggenek, azok nem választhatók egymáshoz képest tetszőlegesen. Az egészségügy már most nagyrészt fiskalizált finanszírozású, egy teljesen fiskalizált finanszírozásra való áttérést jól meg lehet indokolni. Hogy ez valóban segítene-e az országnak ez további vizsgálódást igényel, de érdemes róla beszélni.

A nyugdíj tekintetében azonban tisztában kell lenni azzal, hogy a fiskalizáció egyet jelent az általános, állampolgári jogú, alacsony összegű alapnyugdíjrendszerre való áttéréssel, tehát

ha a fiskalizációról beszélünk, akkor szorosan ezzel együtt az alapnyugdíjról is beszélni kell. Nem vagyok azonban biztos abban, hogy az angolszász országokban jól működő rendszer nálunk is jól működne. A magam részéről ezért egy a generációk közti elszámoláson alapuló nyugdíjrendszer bevezetésére tennék javaslatot, vagyis a mai rendszert fokozatosan úgy reformálnám meg, hogy a nyugdíjjogosultságot nem a nyugdíjjárulék fizetése teremtené meg, hanem a járulékfizető felnevelése, akinek viszont járulékot azért kellene fizetnie, mert azzal tartozik felneveléséért cserébe. Akik nem akarnak gyermeket nevelni, azok számára egy olyan feltőkésített résznyugdíjrendszert kell kialakítani, ahova félrerakják a gyermeknevelésen megtakarított pénzüket, s nekik ebből lesz nyugdíjuk.

IRODALOM

ÁRVA L. – GIDAY A. – MÁDI L. (2017): Az egészségügy fiskalizációja: kérdőjelek és válaszok – Vitaindító az élők munkáinak csökkenéséről és az egészségügy finanszírozásáról. *Valóság*, 2017. június

AUGUSZTINOVICS M. (2005): Népeség, foglalkoztatottság, nyugdíj. *Közgazdasági Szemle*, LII. évf., 2005. május (429–447. oldal)

BANYÁR J. (2014): A modern nyugdíjrendszer kialakulásának két története, *Hitelintézet Szemle*, 13. évfolyam, 4. szám – <http://www hitelintezetiszemle.hu/letoltes/7-banyar-2.pdf>

BANYÁR J. (2016): A folyó finanszírozású nyugdíjrendszerek lehetséges reformjai, In: Simonovits 70, Társadalom- és természettudományi írások Arkhimédészről az időskori jövedelmekig, MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2016, http://econ.core.hu/file/download/Simonovits70/09_Banyar.pdf

BORLÓI R. (2016): Gondolatok a magyar nyugdíjrendszerről, *Gondolat*, Társadalombiztosítási Könyvtár, 2016

MÁDI L. – ÁRVA L. (2016): A társadalombiztosítás finanszírozási reformja – Avagy hogyan üthetnénk több legyet egy csapással? *Pénzügyi Szemle*, 2016/3, 389–406. oldal, <http://www.penzugyiszemle.hu/penzugyiszemle-folyoirat-aktualis-szam/a-tarsadalombiztositas-finanszirozasi-reformja>

SAMUELSON, P. A. (1958): An exact An Exact Consumption-Loan Model of Interest with or without the Social Contrivance of Money, *Journal of Political Economy*, Vol. 66, No. 6 (Dec., 1958), pp. 467–482

World Bank (1994): Averting the Old Age Crisis, World Bank – <http://documents.worldbank.org/curated/en/973571468174557899/pdf/multi-page.pdf>